

Szakolczay Lajos: Nap Kiadó,
Valóságlátomás 2014.

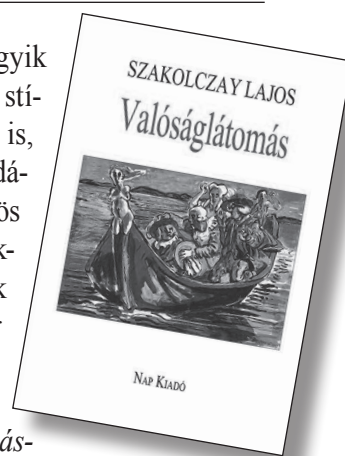
Szakolczay Lajosnak 1989 reményteli évében megjelent *Ötágú síp* című tanulmánykötetét, esszékönyvét, kritikagyűjteményét a társutas beavatottságával személyes naplóként (is) olvastam újra. *Szilágyi Domokos prózája* című írása felidézte bennem az élőképet: Péterfy László szobrászművésszel, éppen apósát, Jékely Zoltánt látogatjuk meg a Budapestre érkezett Szilágyi Domokos társaságában. Bartók-verse (*Bartók Amerikában*) éppen ekkoriban emelte őt a legnagyobb élő magyar költők társaságába. Nem emlékszem, hogy Jékely Zoltán vendégeként megszólalt volna. „Erzékeny, sértődékeny...” – jegyzi meg Szakolczay, s írásában az okokra is megkísérel rátapintani. A Rónay György válogatott verseit számba vevő „*Olajfalomb-ezüstben*” című recenziója az Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem 1971-es sioni irodalmi estjét villantja meg bennem, amelynek a költő volt egyik magyarországi meghívottja. A Hervay Gizella posztumusz könyvéről szóló *Harmadik honfoglalás* 1968 júliusába röpit vissza: Utassy Józseffel és Kiss Benedekkel együtt Gazda Józsefék kovásznai lakásában gyertyafénynél olvas fel verseket a náluk vendégeskedő költő. Körülöttünk Ella asszony szöttei, aki éppen negyedik gyermekét ringatja el a családi irodalmi esten. Akkor még nem tudtam, hogy Gizi mennyire – az embert magától elriasztóan – éhez a szeretetet. A *Közelítések Szepesi Attila költészetéhez* című tanulmányának olvasása során megelevenedik egy játszótér: Attila kislánya karját fájlalja, én meg arról gyözködöm a papát: ne szemérmeskedjék, menjen be a tanácshoz, és írja alá a lakásigénylő papírt... Négy gyermeke révén joga van tisztas fedélhez. Persze a Szepesiről szóló írás esetében sem az én személyes élmény-villogványom a lényeg, hanem Szakolczay Lajos szakmai felkészültsége, alaposága, a művészeknek is tekinthető középkori mesterekre jellemző tárgyismerete, tárgyszeretete, az empátia-készség és a gondolat szinte mindig hibátlan ötvözete. Mindezek következtében Szakolczay tanulmányai, esszéi, kritikái a műalkotás igényességével születnek.

Igen, a stílus. Éppen utóbb említett tanulmányában a Hermann Ottó két könyvéért – *Magyarország pókfaunája* és *A madarak hasznáról és káráról* – lelkesedő Szepesiről szólva jegyzi meg Szakolczay: „Ha tudjuk, hogy Hermann Ottó nemcsak szakágá-

nak kitűnő művelője, hanem egyik legjobb stilsztánk, a magyar stílus kísérletezője és fejlesztője is, rögtön érthető a költő vonzódása.” Szakolczay külön és különös figyelemmel kíséri nemzedéktársai írói, költői pályájának alakulását. Az *Ötágú síp*ban ír Utassy Józsefről és Tóth Erzsébetről, Tolnai Ottóról és Szöcs Gézáról, a *Valóságlátomás*-ban Kiss Benedekről és Péntek Imréről, Döbrentei Kornélról és Vári Fábrián Lászlóról. Az 1999-ben megjelent *Korforduló*ban Orbán Ottóról és Bertók Lászlóról, Baka Istvánról és Markó Béláról. Köteiben több tanulmányt szentel a tragikusan korán elhunyt Nagy Gáspár életművének.

Kosztolányi Dezső ír egy 1914-es hírlapi cikkében arról, hogy Riedl Frigyes mennyire habozott, tételődött: méltathat-e kortársakat. Úgy érezte ugyanis, hogy „emberbőrrel” dolgozik. „Az emberbőr, amelyet a kortársak lenyúztak az írókról, rámaradt az irodalomtörténetre” – fejezi be a tudós professzor eszmefuttatását Kosztolányi, megjegyezve: „A régi irodalomtörténet csak exhumált. Megvárta, amíg múmiává száradt a halott csontja és bőre, és az anyag szoborrá merevül, a halál tökéletes és változhatatlan szobrává. Az idő próbája volt a biztosítéka, az eltűnt korok ítélőszéke az ő ítélete.” Szakolczay Lajos tudatában van a kritikust mindig fenyegető, Kosztolányi által is érzékelt veszélynek. Értékitéleteiben magabiztos. Erősíti ebben az is, hogy számára a művek esztétikai színvonala mellett alkotójuk morális tartása is fontos eligazító pont.

Az *Ötágú síp* című kötet egy részének szerves folytatását képezi a tizenhét évre rá megjelent *Erdélyi ősz* portrégyűjteménye, a *Korforduló* több recenziója, esszéje, tanulmánya, míg egészének esszenciája a negyedszázaddal későbbi *Valóságlátomás* nem egy írását is átítatja. A *Valóságlátomás*ban *Ötágú síp, Kettős kötődés? A csonkaság emlékhelyei* címmel napvilágot látott tanulmányok az 1989-es kötet *Sípok, árkok* című ciklusa négy írásának – *Fiatalkor Magyar költők Csehszlovákiában, Múlt, jövő mezsgyéjén, Egyetemesség érték és helyi érdekű hagyomány, A nyugati magyar irodalom 1945 után* – más-más jellegű kiegészítését, összegzését, s a bennük foglaltak új szempontokkal gazdagított értékelését jelentik. (Szakolczay pazar anyagismeretének már *A nyugati magyar*

irodalom 1945 után című, hiányokat, tévedéseket leltározó recenziója is beszédes bizonyítéka. Nincs esztéta, kritikus, irodalomtörténész, aki olyan behatóan és bensőségesen ismerné a határon túli magyar irodalmat, mint ő.) Tiszteletre méltó az is, ahogy az idehaza évtizedeken át mostohán, szinte ellenségesen kezelt „nyugati magyar” literatúrának legjelesebbjeit, Tűz Tamást, Határ Győzöt, Bakucz Józsefet, Keszei Ferencet, Bikich Gábort, Csokits Jánost és Fáy Ferencet be akarja emelni a magyar irodalmi köztudatba, catilina makacssággal újra és újra bejelentve, hogy az utóbbi költő *Jeremiás siralmi* című verse a modern magyar költészet „aranyérmes” alkotásai közé tartozik, akárcsak Domokos István *Kormányeltérésben* vagy Kányádi Sándor *Halottak napja Bécsben* című költeménye. A Márai Sándor mellett klasszikusnak tekintett Cs. Szabó László és Szabó Zoltán is helyükre kerültek a magyar irodalom „periódusos rendszerében”. Szokolczay figyelemfelhívó, értékelő pártfogására annál inkább szükségük van a Domahidy-fivéreknek, Andrásnak és Miklósnak. (Domahidy Miklós *Könyörtelen idők* című regényéből Sára Sándor készített 1991-ben kitűnő filmet, amely szintén a mind gyorsabb sodrású hazai amnézia áldozata lett.)

Persze, amikor magabiztos, lelkes igyekezetében rádöbben arra, hogy az utóbbi negyedszázadban támasztott szellemi káosz, szervezett értékszavar és a belőlük támadt befogadói zavarodottság Nagy Lászlót, Illyés Gyulát, Németh Lászlót, Vas Istvánt, Pilinszky Jánost, Jékely Zoltánt és Weöres Sándort – nekik is több tanulmányt, tanulmányrészletet szentel Szokolczay – is kitaszítani törekedett az irodalmi köztudatból, mintha a sikerbe, vagyis a munka értelmébe vetett hite is megbicsaklana. De ez legfeljebb pillanatnyi dühkitörésben nyilvánul meg, amelyet máris elnyom a rá jellemző tettekérség. Mert Szokolczay Lajos ethosza a munka, a történelmet is formálni remélt napi aprómunka, vagyis az olvasás, kiállítás-megtekintés,ínházlátogatás, operahallgatás – észszel és szívvel, s belső zsebében az elmaradhatatlan jegyzetfüzettel, amely vékonyka levéltárcája mellett kényelmesen elfér.

Az olvasás, a látás, a hallás, vagyis a munka öröme az ő közvetítésével delejezően hat a befogadóra is. Jól érzékeltethetik ezt a *Valaki jár a fák hegyén. A szakrális a kortárs magyar művészetben* című tanulmányból alább idézett gondolatsorok, amelyek bepillantást engednek Szokolczay Lajos szellemi mű-

helyébe. (Aki e műhelyt alaposabban meg akarja ismerni, olvassa el *Kikötő* címen 2006-ban megjelent kötetének rendhagyó naplójegyzeteit vagy 2010-es „beszélgetőkönyvét”: *Párbeszédék és perbeszédék*.)

Az olvasás öröme:

„A Biblia mint egyetemes tudáskincs jelképeinek sokaságával kínálja a megismerhető, átélhető, magunkhoz szelídíthető világ minél mélyebb, áttételeiben is izzó megjelenítését. Valóságos liturgiája van ennek az összetett, a szimbólumvilágot pszichikai, nyelvi, alkotás-lélektani – az isteni öserőt a confiteor megrendítő tárgyiasságával ötvöző – folyamatnak. Dsida Jenő, aki halálfélelmében is mindvégig föl-szabadultan – az angyalok citeráján – játszott, reménytelen jeremiádjában is birtokában van ennek a tudásnak (*Psalmus hungaricus*). Nagycsütörtök-jének könnyeit – a szenvedést a társadalom bűneire is átvive, de a föloldozást meg nem adva – az a Pilinszky János vállalta magára, aki ökonomikus versbeszédében száraz sírással tette érzékelhetővé az emberi lét reménytelenségét. Az erdélyi poéta még – versmu-zsikája árulkodó – a Nyugat nemegyszer érzelmes húrjain játszott, ám az *Apokrif* költőjét már a dosztojevskiji léghuzat és a bűnmegvalló ember kopár csöndjének fensége ragadja magával.”

A látás öröme:

„Külön tanulmányt igényelne az angyalok – a jó s rossz angyalok (mint figurák, mint szimbólumok) – fontos szerepe. Kondor többnyire száműzött, de kés-sel is fenyegető alakja leginkább Nagy László *A Zöld Angyálára* – majd eljön a fekete katona – emlékeztet. Viszont Aknay Jánosé – hordozva a szentendreiség összes jegyét, s azt motívumaiban is újítva – arra a szentre (valójában minden organikus és konstruktív figurájában korán meghalt kislánya idéztetik meg), amely ég és föld között közlekedve a jóság, az átszellemültség, a béke hírvivője. Némelykor a régmúltban kalandoz ez a csöppet sem puttószerű lény – különös alakjában fölfedezhetni a rovásírás egy-egy betűjét –, máskor léglökéses repülőgéphez hasonló szárnyakat növeszt. Íme a szakralitás mint modern életfaktor.”

A hallás öröme:

„Hogy Liszt Ferencnek és Mosonyi Mihálynak vannak-e – már ami a szakrális zenét illeti – ma méltó örökösei, arra röviden is válaszolhatunk, meg egy egész névsorral is. Vannak. Az alapozók között természetesen olyan későbbi zeneszerzőket is meg kell említeni, mint Kodály Zoltán, Dohnányi Ernő, Lajtha László, vagy a nemzedékek tanítójaként ismert Farkas

Ferenc. Az élő klasszikustól, Szokolay Sándortól (ezer idevágó opuszából csupán a *Margit, a hazának szentelt áldozat* című misztériumoperáját említem) és a nemrég meghalt Durkó Zsolttól a tíz misét író Orbán Györgyig, Soproni Józseftől és Balassa Sándortól Csemiczky Miklósig, Kocsár Miklóstól és Vajda Jánostól a legfiatalabb Gyöngyössy Leventéig húzódik a »harmónia cealestis«-t művekbe emelő zeneszerzők sora. Motorjuk alighanem ugyanaz, mint az »ihletnek« adózó, vallomásos Szokolayé: »Az Ő Fénye a Szentírás soraiban: az Ő igéiben mindennapi kenyerünk lehet.«»

Szakolczay Lajos írásaiban a magyarság két drámáját emeli ki vissza-visszatérően: Trianont és a vérbefojtott 1956-os forradalmat és szabadságharcot. Az utóbbihoz engedtessek egy megjegyzés a szerző stílusában: kéretik nem bukott forradalomról, a forradalom elbukásáról írni, hanem jelzőként a *levert-et*, igeként a *leverni* ragozott alakjait, s a belőle képezett főnevet használni... Mert az 1956-os szabadságharcot a nyugati nagyhatalmak közönyével támogatott gigászi szovjet túlerő verte le. Vagyis a forradalom nem a benne résztvevők „vétkes cselekedetei”, „bünnös mulasztásai” miatt bukott el. **Kovács István**

A krónikaírás művészete Magyar Napló,
Marosi Gyula: *A Dunánál* Budapest, 2014.

Előző könyvéről, *A nilusi krokodilról* írva a moralistát, nemzedékének létharcokkal elfoglalt egyedét, a kulturális torzulások következetes bírálóját és a természetesen működő hazaszeretet kifejezőjét köszöntöttem a műveiben rendszerint főszereplőként megjelenő, korára és társadalmi környezetére reflektáló szerzőben, Marosi Gyulában. Örültem, hogy a körülményeivel kiskora óta birkózó egyéniség nem bújjik álarcok, kitalált szerepek mögé. Vállalja önazonosságát, s következetesen keresi a létharcon túlmutató, meditációkkal megközelíthető eszmevilág sejtelmét. Bensőséges viszonyt alakított ki a természettel, írásai szorosan kapcsolódnak a környezetvédelemhez. Normái közé tartozik a család, a nemzet.

A nilusi krokodil az önéletrajz egy-egy fontosabb fordulópontját kiemelő novellái egy autonóm személyiség szellemi *fejlődéstörténetévé* állnak össze a divatos esztétikákkal szembehaladva. Marosi művei tanúsítják: ma is létezik megírható emberi történet, amelyet tudós vagy tudósnek vélt elmék tagadnak az irodalom különféle fórumain. A régebbi és az újabb könyv alcímében egyaránt az *Elbeszélések és novellák* műfaji megjelölés szerepel. Ez így is van, ha a novella terjedelmű írásokat egyenként nézzük. De a „novellákat” és az „elbeszéléseket” ebben a két könyvre terjedő pályaszakaszban én egyúttal memoárrá vagy önéletrajzi regénnyé szerveződő kisépikai füzérnek, ciklusnak is érzem. Az író *A Dunánál* című könyvé-

ben is önéletrajzának mozaikszerű elemeiből építi életművének ezt a kései megújulásra utaló korszakát. Vasy Géza is hasonló észrevételeket közölt a Magyar Naplóban *A nilusi krokodilról* szólva (2011). Ő nem műfajelméleti, hanem irodalomfilozófiai szempontból foglalta össze a véleményét, azt, hogy Marosi újabb elbeszélő művészete szerint a századforduló környékén és napjainkban, a XXI. században is létezik sors történet, személyes história, amely az esztétikai értékteremtés alapjául szolgálhat. Csatlakozom ehhez a véleményhez. Az ember *sorsa* mint princípium kérdőjeleződött meg a XX. század egyik legnagyobb történelmi megrázkódtatása, a holokauszt hatására Kertész Imre *Sorstalanság* című, Nobel-díjjal kitüntetett kisregényében és elméleti műveiben. A *Sorstalanság* csupán egyik hivatkozási alapja a sorstagadó irodalomszemléletnek. Az embert a sorsától légerekben és halálgyárakban megfosztó kataklizma a náci vereségével együtt megszűnt, de a történet- és irodalomtudomány számos tekintélye szerint minden más megrázkódtatásnál jobban megváltoztatta az embernek a saját történetéről és integritásáról kialakított felfogását. Az újabb politikai érdekharokba kapcsolt hivatkozás a holokausztra az emberiségnek a népirtásról való kollektív emlékezetének felhígulásához vezetett. Csak szórványosan alakult ki a történelmi tényekkel való számvetése és etikája, amelyet nálunk Bibó István képviselt legszínvonalasabban. Az empatikus érzelmi

